

Végre egy világszínvonalon álló, hazai kiadásban megjelent kartográfiai opusz! No, nem mintha a magyar térképészek szakmai tudásától, igyekezetétől valaha is távol állt volna a színvonalas munkák kiadására való igyekezet, csak hát a technikai feltételek, a pénzihiány, vagy olykor a szükségtelen hajszoltság megakadályozta őket ebben.

Az iskolai atlaszt már kézbe venni is öröm. Borítólapjának clüsdő oldalán a zöld alapon megjelenő, s a négylevelű lóherére emlékeztető konvencionális vetületben ábrázolt Föld, ill. a hátoldalon *A gömbből a síkfelületig – Földünk térképi ábrázolása* feliratot viselő, tetszetős ábrák máris kedvet adnak az atlasz forgatásához. Nem kevésbé az, hogy a mű füzetre emlékeztető vastagságú, tehát nem ijesz el, hanem sokkal inkább csábít. S ha belenézünk, ha megforgatjuk, lapozzuk előlről vagy hátulról az oldalakat, akkor tanulmányozó kedvünk csak erősödik.

A tartalomjegyzék – hasonlóan a legtöbb iskolai atlaszhoz – a tanulás folyamatát elősegítő oktatási eszköz kívánalmainak teljesítését ígéri, nem kevés kuriózzummal és újítással. Vegyük mindezeket sorjába:

Az ún. jelmagyarázati térképoldalakat követően Magyarország négy dupla oldalon jelenik meg. Első, s talán a legszebb *A Kárpát-medence*. A térség hegy- és vízrajzát ábrázoló térképen a térbeli orientációt a nagy- és számos középtáj feltüntetése mellett néhány település (nem mindig a legnagyobbak) névrajzi anyaga is segíti. A névanyag – Horvátországot is beleértve – döntő mértékben magyar, ill. a magyar helynévrész szerint rögzült földrajzi név. Minden név a helyén van, még a Kisalföldé is, amely a Rába vonalától az országhatárt átszelve a felvidéki Garam folyása felé mutat. A magyar helynévanyag Ny felé folytatódik: a Bécsi-erdő és -medence, a Morvamező mellett a városok és a számunkra fontos falvak (pl. Nezsider, Felsőőr) magyarul szerepelnek. Kár, hogy K-i szomszédságunk (Moldva) területén már nem találkozzunk a magyar helynévanyaggal, pedig a Románvásár és a Bákó környéki csángó falvak sem kevésbé szimpatikusak számunkra.

Magyarország domborzata igen tetszetős ábrázolásban kerül elénk, s a térkép szegélyén a jelmagyarázat mellett az É–D-i földtani szelvénynek is hely jut. A következő oldal *Magyarország éghajlati adottságának* legfontosabb mutatóit ábrázolja, a rákövetkező oldalon viszont már *Magyarország megyéi* kerülnek terítékre. Ezt követően dupla oldalon jelenik meg *Magyarország gazdasága* kinagyított térkép formájában.

Ezek után kell elmondani, hogy a Cartographia Kft igen szerencsésen merített a Westermann cég iskolai atlaszok terén szerzett közel másfél évszázados tapasztalataiból. Vagyis a mű ábrázolás-módszertani szempontból a Westermann Kiadónál bevált metódusokat alkalmazza s ez vonatkozik a Magyarországot bemutató térképekre is.

Az atlasz legnagyobb része nyilvánvalóan a kontinensek földrajzi ismeretanyagával foglalkozik, mégpedig úgy, hogy a domborzati, éghajlati stb. elemeket követi a gazdaság, az infrastruktúra tárgyalása. Legbősegebben természetesen jó öreg kontinensünk, *Európa* esetében, ahol a mezőgazdaság, az ipar, az energiatermelés és -felhasználás, a bányászat, a népesség, s a közigazgatás kontinensméretű bemutatásai: követően a *részlegesség szerinti részletezés* sem maradhat el.

Észak-Európa hegy- és vízrajza, valamint gazdasága egy-egy dupla oldalnyi terjedelmet kap, azon belül olyan unikális, lap alján fellelhető kiemeléssel, mint a norvégiai Sogne-fjord, ill. a finnországi Saimaa-tó faiparát részletező térkép.

Nyugat-Európa hármas bontásban, mégpedig Nagy-Britannia és Írország, a Benelux államok és Franciaország térképével szerepel az atlaszban. Utóbbi lapján *Párizs és környéke* komplex módon mutatja be a földhasznosítás, a beépítés, a területi tervezés objektumait, legfőbb eredményeit.

Csak helyeselhető, hogy hosszú idő után *Közép-Európa* külön is megjelenik, bár az ábrázolt terület nagysága, területi kiterjedése tekintetében a szerkesztők némileg elterhettek volna a német atlasztól. Ezen a településeket nagyságkategóriák szerint bemutató, a közlekedés legfontosabb nyomvonalait is feltüntető *hegy- és vízrajzi térképen* ugyanis Magyarország Közép-Európa D-i szegélyére nyúlik, ennél fogva az ugyancsak Közép-Európához tartozó Horvátország „lecsúszik” a kontinensrész térképéről. Később, a *Balkán-félsziget* hasonló térképén Magyarország indokolatlanul újra megjelenik, mint ahogy a *Délkelet-Európa és Törökország gazdasága* címet viselő térképen is. Így aztán D-i szomszédaink, Horvátország és Szlovénia azonos méretarányban és tematikai tartalommal háromszor is szerepelnek az atlaszban (az *Appennini-félsziget* térképén, továbbá a *Dél-Európa gazdasága* és a *Délkelet-Európa és Törökország gazdasága* című térképeken, ami már nem mondható szerencsésnek).

Afrika, Ázsia, Ausztrália, ill. Észak- és Dél-Amerika földrajzi feldolgozásának a *szükséges mértékben*, színvonalasan tesz eleget az atlasz. A térképoldalak a téma által kívánt méretarányban dolgozzák fel a természet-

és gazdaságföldrajzi adatokat, s a figyelemfelkeltő kiemelések ténylegesen a legfontosabb jellemzőkre térnek ki (pl. ilyenek *Ázsia* népsűrűségét, a dél-ázsiai monszont, Jáva gazdaságát, továbbá Hongkong beépítettségét, fejlődését, vagy a kaliforniai földrengések földtani szelvényét bemutató térképek).

Az atlaszon a *probléma-orientáltság* végigkísérhető. Ennek érdekében a szerkesztők nagyon plasztikus ábrázolás-módszertant alkalmaznak (a Westermann Kiadó kidolgozott metódusait adaptálva). A gazdaság feldolgozása pl. *komplex módon* valósul meg: a szántó, rét, legelő, erdő „háttérzínként” jelenik meg, de a termőföldek barna árnyalatai a minőségi osztályokat, ill. az öntözött földeket is mutatják. Ugyanitt az ipar jelei forma és alapszínnek szerint, igen tetszetős kivitelben jelennek meg, s nagyságuk a termelés volumenét is érzékelteti. A kiváló ábrázolási módok és az adatok elmélyült szelvtalálásának a végeredménye, hogy a komplex térképek – gondos tanulmányozást feltételezve – nem okozhatnak nehézséget a térbeli sajátások vagy az ok-okozati összefüggések felismerésében.

Az atlasz természetesen az utóbbi évek politikai, gazdasági változásait is helyesen tükrözi. A szerkesztők az unikális témák térképi feldolgozásával a szakmáshoz és a térképek nyújtotta *élmény elmélyítése* érdekében is sokat tesznek. Még a kutató számára is új információt, kuriózumot nyújtanak az olyan térképek, mint a *Baleár-szigetek idegenforgalma*, *Murcia környékének mezőgazdasága* vagy a *Nápolyi-öböl és a Vezúv* nagyméretarányú térképe. (Ez utóbbi pl. a lávafolyamokat a keletkezés idejével, anyagával és a vulkáni utóműködés megnyilvánulási formáival éppen úgy jellemzi, mint a bonépesülés történetével, ill. a földhasznosítás mai szerkezetével.

Az *Amerikai Egyesült Államok és Kanada gazdasága* duplaoldalas térképének szélén pl. olyan, a kutatás mélységéig ható tematikus térkép jelenik meg 1:20 000 000, ill. 1:75 000 méretarányban, mint a Mississippi-medencéjében igen sajátos *Great Plains földhasznosítás*, vagy a Blaine County (Oklahoma) *talajerózió, földhasznosítás* tárgyú tematikus térkép. Ezek után az is természetes, hogy az ábrázolás a világ egyik legdinamikusabban növekvő városa, Mexikóváros azték múltjával, a lakónegyedek társadalmi rétegek szerinti tagozódásáig vagy pedig a tengerszint feletti magasság-különbségek érzékeltetéséig terjed. Közép-Amerika gazdaságában mi más kerülhetne kiemelésre, mint a banántermelés (annak éghajlati igénye, a termelés országok szerinti megoszlása), Kuba gazdaságában a cukornádtermelés és -feldolgozás, vagy Costa Ricában az utóbbi évtizedekben igen csak elmélyült civilizációs ártalmak, környezetpusztulás összefüggései.

Az atlasz végén a *Föld egészségt* ábrázoló szaktudományos térképek sorakoznak, több térképen is kiemelve a lemeztectonikát (a lemezhatárok és mozgásirányuk, ill. a tenger alatti hátságok és keresztűrések stb. feltüntetéseivel). A klimatikus térképek tartalma igen sokat segíthet a tanulóifjúságnak és a tudása megújítását igénylő nagyközönségnek a *globális összefüggések* – így az uralkodó szélirányok, a Föld nagy szélrendszerei, az éghajlati övezetesség stb. – megértésében. A gazdaság és a népesség átfogó kérdései ugyancsak több térképen szerepelnek, s ahol csak lehetett, a szerzők a változás irányát is ábrázolták. A kultúrák között a jelentősebb vallások földrajzi elterjedése is felbukkan. (Kár, hogy a térkép mérete adta korlátok miatt Magyarország homogén katolikus országnak tűnik, s a mellette levő térképen a magyar nyelv Romániában – a Székelyföldön – apró foltként sem jelenik meg.)

Az atlaszt a *Föld és a Világegyetem* szín pompás ábrái, ill. a TV adásaiból jól ismert *léggöri időjárás helyzetek* térképei zárják. Ezután következik a belső tartalmat lezáró névmutató (mintegy 13 000 földrajzi névvel), végül az atlasz a hátsó oldalon a Föld mai országainak, politikai és katonai szövetségeseinek, valamint időzónáinak térképével zárul. Az országtérképeket szemlélve, csak így „egyben nézve” tűnik fel, hogy az utóbbi évek politikai változásainak eredményeként Közép-Európa mennyire tagolttá vált. Térségünk politikai képe ma leginkább Közép-Amerikához hasonlítható, oly mértékben megszaporodtak szomszédságunkban az államok Jugoszlávia, Csehszlovákia a Szovjetunió szétesésével.

Összefoglalásként állítható, hogy a tartalmi felépítést, ábrázolási módszert, névmutatóját tekintve az ismertett atlaszmű korszerű alkotás, ezáltal kiváló segédeszköz lehet a középfokú (gimnáziumi) földrajzoktatásnak, függetlenül attól, hogy adott iskolák az egyre szaporodó (alternatív) tankönyvekből melyiket választják. A keményfedelű, ezáltal tartós atlasz a tanulót hosszan elkísérheti, azt a mindennapok során is használhatja, s e kiváló mű – oktatási szerepének elhalványulását követően – talán a családi atlasz szerepét is betöltheti.

RÉTVÁRI LÁSZLÓ